

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 23 Juni 1831 (Staatsblad N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geboorteplaats verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en al wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonnements en Advertentieën aan den Uitgever J. A. WORMSER, Bureau N. Z. Voorburgwal 44, te Amsterdam.
Inzendingen die later dan Dinsdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 5 Januari 1896. N°. 941.

Abonnementenprijs franco aan huis, per drie maanden f 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentie: van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elken regel meer 15 Cent.
Aanvragen en vermelding van lidstaten en Verlagen van Vereenigingen 10 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

XVII.

Tien zeide de Heere God: Zie, de mensch is geworden als onzer een, kennende het goed en het kwaad. Nu dan, dat hij zijne hand niet uitsteekt, en neme ook van den Boom des levens, en ete, en leve in eeuwigheid. Gen. 3: 22.

Gelijk we in ons vorig artikel aanstipten, is met de thans onder ons meest gangbare verklaring, als ware de *Boom des levens* niets dan een sacramenteel teeken in het Werkverbond, niet genoeg gezegd. Deze duiding der zaak bevredigt niet. Men gevoelt wel, dat er iets van dien aard in schuilt kan, maar de voorstelling alsof deze wonder Paradijsboom uitsluitend daárvóór geschild had, lost de moeilijkheid, waarvoor we staan, niet op. Of hoe? Die boom zou niets dan een gewone boom zijn geweest. Dien gewone boom zou Adam nu en dan hebben moeten aanzien. En bij dat aanzien van dien boom zou hij een sacramentele werking op zijn geloof hebben ondergaan, die zijn innerlijk leven sterkte. Wat nu ware dit anders dan een genademiddel uit het Genadeverbond terugdragen naar de bedeeling van het Werkverbond? Zeer zeker, onder het Genadeverbond gebiedt de Heere ons, gewoon water, en evenzoo gewoon „brood met wijn“ te nemen, en in deze gewone elementen te „teeken“, te zien, dat als zegel zijn gelofte bevestigd; en verleent Hij, onze God, genadiglijk onder het sacramenteel gebruik van deze teekenen een geestelijke genade, die hetzij het ingeplante geloofsvermogen, hetzij het uitgebotte geloof sterkt. Maar geheel deze opvatting van het Sacrament is dan ook berekend op den gevallen mensch, niet op den mensch in den „staat der rechtheid“. In den gevallen mensch is het oorspronkelijk geloof gebroken en ontvrikt, en ten deele zelfs in ongelooft ongeslagen. In hem kan daarom het geloof niet hersteld worden dan door een geestelijke wonderdaad Gods in het hart, en niet anders dan in den vorm van „geloof in Christus“. Dat *herstelde* geloof wordt dan in Gods kind op allerlei wijs bestreden. Daarom moet het gesterkt worden. En vóór die sterking van het zaligmakend geloof, bij zijn gestadige slingeringen, dient het Sacrament. Bij dat Sacrament wordt dus in den zondaar niet anders vereischt noch ondersteld, dan dat het herstelde geloof in hem aanwezig zij (hetzij dan nog slechts als vermoeden, hetzij reeds in de uitbottiging), dat ten tweede dit geloof bedreigd worde, en ten derde dat sterking van dit bedreigde geloof bij God en niet bij den mensch gezocht worde. Al het overige komt dan van God den Heere, krachtens het Woord der belofte, door de mystieke inwerking van den Heiligen Geest. Juist daarom moesten de teekenen dan ook zoo gansch gewoon zijn, water, brood en wijn; is het genoeg dat deze eenvoudige, gansch gewone teekenen, symbolisch op de zaak wijzen, het water op de reiniging, het brood op de onderhouding en de wijn op de verheuging en verhooging des levens; dat de actie in het Sacrament gelijkwerzijns zinnebeeldige diiding hebbe; en dat alles niet door den mensch verzonnen of uitgedacht, maar door God verordend zij.

Maar kan dit nu evenzoo gelden bij het Werkverbond? Stellig niet. Immers bij het Werkverbond komt het niet op het *Gelooven*, maar op het *Doen* aan. De grondregel van dat Verbond is niet: „Geloof en gij zult leven“, maar heel anders: „Al wie deze dingen doet, zal leven in eeuwigheid.“ Hier ter plaatse kunnen we op deze tegenstelling niet ingaan. Slechts zóóveel zij gezegd, dat alle *Doen* geloof onderstelt; maar dat het „geloof“ dat Adam in het Paradijs bezat, niet het geloof in den Middelaar en Borg, maar het geloof in God was. Juist zooals ook Christus zelf natuurlijk niet het „geloof in den Heere Jezus Christus“ heeft bezeten; maar wel, en uitsluitend, het algemeen geloof in God. Dat algemeen geloof beduidt nu niet, gelijk het vaak wordt verstaan, zeker grif en gul toegeven, dat er een voorzienig God leeft, in wiens hand onze adem is. „Geloof“, gelijk Adam het in den staat der rechtheid, en gelijk de Christus het naar zijn menschelijke natuur bezat, heeft met dat rationalistisch geteem niets uitstaande, maar is de onmiddellijke aansluiting, zonder eenige stoornis of hindernis, van het bewuste leven der ziele aan den levenden God. Dit geloof nu wordt in alle Werkverbond ondersteld. Wie niet alzoo in oorspronkelijk of herstelde bewuste gemeenschap met den levenden God leeft, buigt niet voor zijn Wet, heeft zijn Wet niet in zijn hart geschreeven, kent de aandrift tot Wetsvolbrenging niet, en

grijpt niet door Wetsvolbrenging naar het eeuwige leven. De Wetsvolbrenging heeft dit algemeen geloof, gelijk Adam het in den staat der rechtheid bezat, altoos tot grondslag en onderstelling. Het is er onafscheidelijk van. En zoodra dit geloof ook maar een schijfje laat afsplitzen, is het geschonden, is zijn kracht gebroken, omgeslagen in ongelooft, en kan het tot geen Wetsvolbrenging meer leiden. Sterking van dit geloof is uit dien hoofde ondenkbaar. Zoolang het gaaf is, behoort het die niet; en zoodra het ongaaf wordt, zou het er niet door gebaat worden. Een van geloof in ongelooft overgeslagen mensch, is niet door sterking van het gebroken geloof te redden, hem moet het geloofsvermogen hersteld en tot andere gedaante vernieuwd worden. Bij hem is wedergeboorte noodig, en eerst na die wedergeboorte komt de sacramentele sterking van het nieuw ingeplante geloof, nu een geloof in Jezus Christus, aan de orde. Uit dien hoofde en op dien grond, was het niet doorgedacht, en niet tot op den wortel gezien, toen men van geloofssterking vóór den val sprak. Het was een niet genoegzaam onderscheiden van de zeer onderscheiden natuur der twee Verbonden. Een Sacrament in den zin van een genademiddel, gelijk wij dit ontvangen en genieten, is deswege de Boom des levens stellig niet geweest.

Ten einde nu tot een juist inzicht in de beteekenis van den Boom des levens te geraken, gaat men veiligst, door uit te gaan van het bekende en van hetgeen vaststaat, om van daar uit tot het onbekende op te klimmen. Die vaste gegevens nu bezitten we in Genesis 2: 9 en in Genesis 3: 22. Van de instelling van een Sacrament leest ge niets; niet een woord; maar wel wordt u gemeld, dat er in het Paradijs plantsoen was, en dat er onder dit weelderige plantsoen twee boomen waren, die een afzonderlijke beteekenis hadden. Niet in dien zin, alsof de overige boomen onmogelijk en van mindere soort, en alleen die twee *prachtboomen* waren. Integendeel, er staat, dat *alle* boom en vrucht was voor het oog en edel van vrucht. Aldus toch lezen we: „En God de Heere had *alle* geboorte uit het aardrijk doen uitspruiten, begerlijk voor het gezicht en goed tot spijze.“ Twee boomen intusschen worden van al de overige uitgezonderd, en van die twee wordt gezegd, dat de ééne iets met ons *zijn*, de andere iets met ons *bewustzijn* te maken heeft. De ééne toch heet: de Boom des levens, d. i. van het *zijn*, de andere is de Boom der zedelijke kennis, d. i. van het *bewustzijn*. Nu springt het hierbij reeds aanstonds in het oog, dat hier het *tweetal* heerscht. Niet één boom, niet drie boomen, maar twee, en die twee boomen worden in rapport gebracht met den mensch, gelijk deze zelf als een tweeledig, naar *ziel* en *lichaam*, geschapen is. De mensch, voor wie de twee boomen bestemd zijn, voor wie ze geplant zijn, en voor wie ze daar staan, heeft twee zijden in zijn bestaan; en in overeenstemming nu met die twee deelen, kanten of stukken van zijn bestaan, ziet hij zich twee boomen aangewezen, en van die twee boomen wordt hem gezegd, dat de ééne boom iets te maken heeft met zijn *verstandelijke bewustzijn*, met zijn *zedelijke kennis*, d. i. derhalve met zijn innerlijk, geestelijk bestaan, met de existentie zijner ziel. Van den anderen boom daarentegen wordt, in tegenstelling hiernee, gezegd, dat deze boom iets uitstaande heeft, niet met zijn zedelijk inzicht, maar met zijn *leven* in het gemeen. Wat men dit nu op, gelijk het er in deze tegenstelling staat, dan ligt het vermoeden voor de hand, dat die Boom des levens meer doelt op het natuurlijk leven, en die tweede Boom meer in verband stond met onze geestelijke existentie. Niemand toch zal kunnen staande houden, dat de zedelijke kennis van goed en kwaad buiten ons geestelijk leven ligt. Slechts versta men de uitdrukking van „natuurlijk leven“ hier niet verkeerd. Thans toch vormt „natuurlijk leven“ een tegenstelling met de bovennatuurlijke kracht, die Christus in ons werkt, oorspronkelijk daarentegen was „natuurlijk leven“ het leven zelf, het leven gelijk het bestemd was, om in de eeuwige existentie over te gaan, kortweg, wat wij nu noemen: *ons aanzijn*. En tegenover dat *aanzijn* staat dan de geestelijke *bewustheid*, die uit onze zedelijke kennis opkomt, en gelijk nu die „Boom der kennis“ in verband stond met ons *bewustzijn*, zoo ook stond de „Boom des levens“ in verband met ons *aanzijn* als zoodanig. Of, om het (hoewel het niet geheel juist is) eenvoudiger uit te drukken: die Boom des levens stond in verband met ons *lichaam*, die Boom der kennis met onze *ziel*.

Hierop sluit en past nu volkomen, wat we in Genesis 3: 22 lezen. De mensch is gevallen en staat nog onbekend in zijn zonde, te midden van het Paradijs. Onder zijn bereik staan nog die beide boomen. Van de vrucht van dien éénen boom heeft hij gegeten, en het was zijn val. En nu zegt de Heere: Er moet gewaakt, dat de (gevalen) mensch niet zijn hand uitsteekt, en neme ook van den Boom des levens, en ete, en leve in eeuwigheid. Deze woorden heeft men onder ons meestal ironisch verklaard, alsof God de Heere spottenderwijze zeide: „Daar staat nu die mensch, met zijn inbeelding, alsof hij als onzer één ware geworden, en alsof hij door van den Boom des levens te eten, nu ook zijn leven en zijn aanzijn vereeuwigden kon.“ Zelfs Calvijn slaat ter verklaring van dit vers dezen zelfden ironischen weg in. Hiermede kunnen we ons echter niet vereenigen. En dat wel om deze reden, dat ironie nooit tot het nemen van een ernstigen maatregel kan nopen. En toch hier wordt een zeer ernstige maatregel bedoeld. De gevallen mensch wordt uit het Paradijs verdreven. Een hemelwacht van Cherubijnen wordt ter bewaking van den hof aan zijn ingang gesteld. En de mensch doolt, met de heugenis van het verloren Paradijs in zijn hart, naar de met vloek beladen aarde af. Heeft het nu zin, dat God de Heere zeggen zoude: „Die dwaze mensch beeldt zich in, dat hij door het eten van den Boom des levens zichzelf vereeuwigden kon, en daarom zal ik dezen geliefden ommekeer in de bestaande orde van zaken teweegbrengen. Wat hij zich inbeeldt, is wel niet zoo. Alleen maar omdat hij het zich in zijn hoogmoed inbeeldt, ga ik het Paradijs wegnemen, en alleen de gevloekte aarde hem overlaten.“ Wie gevoelt niet, dat deze uitlegging niet bevredigt?

Geheel anders komt daarentegen de zaak te staan, zoo men, blijkens de uitlegging, die we in Genesis 2: 9 vonden, den *Boom des levens* beschouwt als een boom, welks vrucht alleen met ons *lichamelijk* aanzijn te maken had, en niet met onze *geestelijke* existentie. Het beweren van Calvijn toch, en van alle theologen vóór en na hem, die tot de ironie in Genesis 3: 12 de toevlucht namen, school hierin, dat ze bij den *Boom des levens* aan geestelijk leven dachten, en nu uiteraard niet konden toegeven, dat de gevallen mensch *geestelijk* leven door het eten van dien boom kon hebben verworven. Dit sprak dan ook vanzelf, en zoolang men bij den *Boom des levens* aan geestelijk leven blijft denken, is Genesis 3: 22 dan ook eenvoudig onverstaanbaar en ongerijmd. Ziet ge daarentegen van deze onbewezen stelling af, hecht ge de *geestelijke* beteekenis alleen aan den *Boom der kennis*, maar aan den *Boom des levens* een *lichamelijke* beteekenis, als doelende alleen op het *natuurlijk* leven, dan komt de zaak u uiteraard geheel anders voor. Dan toch liet het zich zeer wel denken, dat de gevallen mensch, die tot het grijpen van het *geestelijke* leven gansch machteloos was, desuistemin greep naar wat zijn *natuurlijk* leven sterken kon. Nu nog grijpt de weelderige zondaar naar al wat de natuur hem aanbiedt, om zijn door zonden verzwakt lichaam te sterken, opdat hij te vrijer aan dien zondenlust kunne botvieren. De drang hiertoe komt vanzelf op. De zonde geeft een gevoel van zwakheid ook naar het lichaam. En het eerste wat nu de zondaar doet, is niet, heel voor zijn gebroken ziel, maar krachtvernieuwing voor zijn verzwakt lichaam zoeken. En wat was dan natuurlijk, dan dat de gevallen mensch den toorn Gods in zich gevoelde, en bedreigd in zijn existentie, in de eerste plaats er op bedacht was, om te nemen van den *Boom des levens*, en in zijn vrucht zich levenssterking te zoeken.

Om de beteekenis hiervan in te zien behoeft men zich slechts de onloochenbare waarheid te herinneren, dat ons *lichamelijk* leven niet uit zich zelf in stand blijft, maar alleen in stand blijft door het gestadig in ons opnemen van spijze. Ons lichaam verteert altoos, en dat verlies moet door gestadige opnemering van nieuwe spijze hersteld worden. Zoo is het niet nu pas ter oorzaak van de zonde; maar zoo is het eveneens in het Paradijs geweest. „Van alle boom dezès hofs zult gij vrijelijk eten.“ En zoo zal het ook eens zijn op de nieuwe aarde onder den nieuwen hemel. De hemelsche Bruidgom wacht ons op aan een bruiloftsmaal vol vet en mers, en langs de rivier des levens staan als heerlijk vruchtboomen diezelfde *Boomen des levens*, waarvan macht krijgt te eten, al wie in Christus ontslapen is.

Men vergist zich dus, indien men waant, dat in het Paradijs de instandhouding van het lichaam bijzaak was. Integendeel, dat

lichaam moest ook in het Paradijs gevoed. Voeg hierbij nu in de tweede plaats, dat dit lichaam in het Paradijs nog slechts in een *voorloopigen* toestand verkeerde. Had Adam Gods wet volbracht, dan zou hij ook *lichamelijk* uit den toestand der sterfelijkheid in een toestand van onsterfelijkheid *zonder sterven* zijn overgegaan, gelijk hij van het kunnen vallen tot het niet meer kunnen vallen, zou zijn voortgeschreden. Dit nu stelt een geestelijk en *lichamelijk* een overgang. De ziel, die niet meer vallen kan, is anders gesteld dan de ziel die nog kan vallen. En zoo ook, het lichaam, dat nog sterven kan, is anders gesteld dan het lichaam dat niet meer kan sterven. En nu wagen we de vraag te doen, of het zoo onwaarschijnlijk is, dat de *Boom des levens* juist die vrucht droeg, die de mensch eten moest, om deze gewichtige verandering in zijn *lichamelijke* gesteldheid tot stand te brengen. Al het overige geboorte in den hof had de strekking, om zijn *lichamelijk* leven te onderhouden in den staat waarin het geschapen was, maar deze ééne Boom strekte, om zijn *lichamelijk* aanzijn in den staat van heerlijkheid over te leiden. Immers de *Boom des levens* is in het Paradijs eene uitzondering, maar is op de nieuwe aarde de gewone vruchtboom.

Men herinner zich hierbij wel, dat ook de gevloekte aarde nog wel den Boom des levens draagt, maar in zijn tegendeel verkeerd, of gewijzigd in zijn bestemming. Het tegendeel van den Boom des levens is natuurlijk de *Boom des doods*, en wat is dat anders dan de *Gifboom*, wiens vrucht den mensch den dood aanbrengt, hetzij langzaam, hetzij plotseling. De *Belladonna*, de *Opasboom* op Java, de *Strychnine*, en zooveel meer zijn altoosder planten, die in het Paradijs ondenkbaar waren, maar uit de gevloekte aarde opschoten. En daarentegen verwant aan den *Boom des levens* zijn de Kina-boom en zoovele andere, die heilsappen of geneeskundige vruchten aanbieden, die het leven niet dooden, maar redden als het krank is. Uit deze feiten blijkt derhalve, dat God de Heere in zijn plantentrijk thans stoffen heeft, die het natuurlijke leven van den mensch bedreigen of redden, en die dit met zulk een intensiteit doen kunnen, dat een enkele druppel van eenig gif genoeg is, om het leven te vernietigen, en dat een duizendste en tienduizendste deel van *Belladonna* of andere plant, het leven van een wilsen dood kunnen redden. Gif en leven hangen hier dus op het nauwst saam. Of heeft niet de Homoeopathie deze onbetwistbare verdisse, dat ze ontdekt heeft, hoe dezelfde plantaardige stoffen, die gewoonlijk den dood aanbrengen, bij zeer kleine dosissen genomen juist het leven behouden? Aan den gifboom en den levensboom ligt derhalve één beginsel ten grondslag, en uit dien hoofde hebben we alle recht om te beweren, dat de gifboomen en medicinale boomen, die wij thans op de gevloekte aarde vinden, ons rechtstreeks terugbrengen op den *Boom des levens* die in het Paradijs stond, en die eens bloeien zal met zelfs in het Paradijs ongekenden luister op de nieuwe aarde die in het rijk der heerlijkheid komt. Al deze boomen nu dragen een geheel ander karakter dan de gewone voedingsboomen. Hun aard en karakter toch is, dat ze niet het leven voeden, maar rechtstreeks den wortel in ons leven aantasten, hetzij om dien wortel te vernietigen, hetzij om dien wortel des levens in ons te verhoogen in kracht. En dit nu stemt geheel overeen met deze instelling, dat de *Boom des levens* in het Paradijs de bestemming had, niet om, gelijk de gewone vruchtboom, het menschelijk leven te voeden en te onderhouden, maar om het over te leiden tot een staat van hoogere kracht.

Denk u nu dat Adam, na zijn val, dit „levenselixir“, gelijk de Theosophie het wil genoemd hebben, tot zich had genomen, wat zou dan het gevolg zijn geweest? Dit immers, dat zijn *natuurlijk* leven, dat thans de zonde diende, zich tot hooger kracht ontwikkeld had, en dat hij *lichamelijk* zich gestrekt had tegen den *lichamelijken* dood; hetgeen dan in Genesis 3: 22 genoemd wordt, „opdat hij niet ete en leve in eeuwigheid“. Dan zou men dus hetzelfde effect gekregen hebben, als wat men op kleine schaal bij den booswicht ziet, die om te genieten en te machtighen bij zijn misdad te verkeeren, eerst door drank zijn levensgeest verhoogt, of gelijk men bij oproer zoo dikwijls der lage volksklasse sterken drank schenkt, om het volk te verhitte en roekelozer te maken. En zoo loopt dan alles geleidelijk, en vervalt alle moelijkheid. Men verstaat dan, waarom er naast den *Boom der kennis*, die op het zielleven doelde, nog een andere *Boom des levens* stond, die doelde op het *lichamelijk* of *natuurlijk* leven. Men verstaat

waarom die *Boom des levens* op de nieuwe aarde *regel zal zijn*, als het geestelijk heil eens voleind zal wezen. Men verstaat waarom Adam er na zijn val op bedacht moest zijn, om juist van dien *Boom des levens* te eten, en zich alzoo tegen den dood te sterken. Men begrijpt den samenhang tusschen den Boom des levens en den *Gifboom* op de gevloekte aarde. Men vat den diepzinnigen samenhang, dien ons de Homoeopathie ontdekte tusschen de dooddreigende en de levensreddende macht van gifplanten als de *Belladonna*. En eindelijk men verstaat het waarom Adams toelag moest worden afgesneden, en de Cherub moest nederdalen, om zulk Godonteerend misbruik van den *Boom des levens* af te weren.

Hoofdzak is ons derhalve het feit, dat de *Boom des levens* op de nieuwe aarde de regel zal zijn, en alzoo in het Paradijs eene exceptie vormde, strekkende om *lichamelijk* den overgang in den staat van volkomen heerlijkheid voor te bereiden. Eene uitlegging, die we hiernee aan onze mede-theologen ter inderking en ter beoordeeling aanbieden, niet zonder de stille hoop, dat het recht verstand van dezen mysterieus boom door onze opmerking althans iets zal mogen gewonnen hebben. Slechts tweeërlei voegen we er nog aan toe. Het eerste is, dat het eten van den Boom des levens desuistemin in het Paradijs welterdege sacramenteel was, mits men sacramenteel nu maar niet beperkte tot de geheel eenige beteekenis van Doop en Avondmaal, maar versta in den zin, waarin ook de regenboog in het Noachitisch Verbond een sacramenteel karakter draagt. Bij ons zijn voeding van het *lichaam* en voeding van den *geest* twee daden die voor ons besef niets met elkander gemeen hebben. Dat we ons hieria vergissen blijkt genoegzaam uit het feit, hoe dikwijls te weelderige spijs en drank oorzaak is van allerlei zondige en overdadige gevolgen. Maar dit staat in elk geval vast, dat het eten van den Boom des levens samenhangt met Adams gelooft aan de hem toegezegde zaligheid, juist zooals het nu in het Sacrament des Avondmaals bij ons samenhangt met onze hope des eeuwigen levens. En in zooverre was *deze Boom des levens*, gelijk onze Kanttekenaren zeggen, dus welterdege een *Teeken*. Hij stond daar in het midden van het Paradijs ten tekenen, dat het Paradijsleven niet het hoogste was, maar dat Adams streven en begeerte moest zijn, om uit den voorloopigen Paradijsstaat uit te willen gaan, en te grijpen naar het eeuwige leven en naar de volkomen gelukzaligheid, in de heerlijkheid Gods.

Onze tweede opmerking betreft den anderen boom, den Boom der kennis. Van den Boom des levens mocht gegeten worden, van den Boom der kennis mocht de mensch niet eten. Een vlak tegenovergestelde ordinarie alzo, doch in dit verband juist volkomen natuurlijk. Immers *lichaam* en *geest* zijn in ons juist zóó onderscheiden, dat men voor ons *lichamelijk* leven van de natuur en haar spijze afhankelijk moet willen zijn. Dat niet te willen, is Gods ordinarie weerstaan. Maar omgekeerd geldt voor het leven des geestes juist die andere wet, dat dit hoogere leven in ons boven de natuur verheven moet zijn, en zijn sterking niet van de natuur mag, maar van God moet verwachten. Zedelijke kennis en rijping van ons geestelijk leven te willen verwachten van het eten van een boomvrucht, ware de algehele ommekeer van de van God gestelde orde. In die van God gestelde orde gold bij den *Boom des levens* voor het *lichamelijk* leven het gebod: *Eet*; maar bij den *Boom der kennis* voor het *geestelijk* leven: *Eet niet*. Bij den *Boom des levens*: *Gij moet eten*; maar bij den *Boom der kennis*: *Gij moogt niet eten*. En dat hij dat laatste toch deed, dat was Adams val.

„Den winter, dien hebt Gij gereformd.“

Gij hebt alle de palen der aarde gesteld; zomer en winter, die hebt Gij gereformd.
Ps. 74: 17.

Van Nova Zembla roept Tollens ons in zijn soms al te hoogdravenden zangtoe: „Hier heeft de Winter zijn zetel opgeslagen.“ Toch eigenlijk ongedwongen, en in den grond Heidensche taal, alsof een Winterkoning ware, die is en nieuw en rijn aanbracht. Een taal zoo sterk contrasterende met wat onder Israël een David en een Asaf zong: „Onze God geeft sneeuw als wol, Hij strooit zijn rijn uit als asch. Hij werpt zijn heil als stukken; wie zou bestaan voor zijn koude?“ Dat is de taal der vroomheid. Ook de winter niets dan een wonderde schepping van de almachtigheid des Heeren.

Ook in de koude, die de gedaante des aardrijks verandert, onze God groot gemaakt.
Of, korter nog, met Asa in Psalm 74 beleden: *Ook den winter, dien hebt Gij geformeerd.*
Alzoo die winter is er niet toevalig; wat die winter met zich brengt is geen spel of gill. Er zit ook in dien winter een *formatie*. Er spreekt zich eene groote gedachte in uit, die haar boeien tijdelijk om heel ons leven slaat, en tot in het kleinste doordringt.
Dierzelve God die het paradijs zonder seizoenen schiep, heeft straks de eene paradijsweide in vier seizoenen uiteengebroken, en in elk der vier een eigen heerlijkheid, telkens met den schaduwkant er bij, voor het oog getoerd.
En in die opeenvolging der seizoenen geeft u God u onderwijs, token jare weer hetzelfde onderricht van zijn majesteit en macht, en van den ommekeer uit het leven naar den dood en dan weer uit den dood naar het leven; een onderricht in beelden even zinnig als tot actie uitdrijvend; want gij zelf gaat in de seizoenen mee en ondergaat er den prikkel van.

In Israël kende men *onsen* winter niet. Alleen van den Hermon glinsterde de nooit smeltende sneeuw; maar overigens was de koude er nooit zoo anpand, en zat de Jordaan er nooit zoo vast als het ijs soms vast zit op onze rivieren.
En toch, wat heeft desmettemin de Schrift ons, kinderen van het noorden, niet veelzins den zin van wat de winter aanbrengt, vertoelt.
De sneeuw, die het aardrijk overdekt, is, hoe prachtig ook, toch een beeld des doods, en het eerst dat de Schrift er u van meldt is in het wit der melancolie, *melancholisch, wit als de sneeuw*.
En evenwel, omdat uit den dood het leven is, wordt diezelfde sneeuw evenzoo beeld van ontzondiging. *Wasch mij geheel, en ik zal winterwezen dan sneeuw die versch op het aardrijk nederviel.* Zoo had David in zijn zielsnood, en Jesaja bracht ons het woord der Goddelijke belofte: *sal waren uwe zonden als scharlaken, zij zullen worden als witte sneeuw.*

Zoo wordt het sneeuwkleed beeld van hemelsche smetteloosheid. Er zijn *schatkammern* waar dat hemelsche blank uit nederdaalt. Wie God kent zal om *geen* rotssteen des velds verlaten de *sneeuw van den Libanon* (Jeremia 18: 14). Als de majesteit des Heeren verschijnt, *is zijn kleed wit als de sneeuw* (Dan. 7: 9). Dat glanzig wit blinkt aan Gods engelen als ze bij het geopend graf van Jezus verschijnen. Van den Heiland zelf op Thabor heet het: *Zijn kleed was zeer wit als de sneeuw*. En Johannes op Patmos heeft hem nogmaals in dat witte *sneeuwkleed* gezien.
Maar ook in die sneeuw is niet alleen het zinbeeld van den dood en het zinbeeld van smetteloos hemelsche reinheid, er is in die sneeuw ook een *werking*, met de werking van Gods Woord vergelijkbaar.
Ge kent het stuk dat in Jesaja daarvan orakelt: *Want gelijk de sneeuw niet den hemel nederdaalt, en derwaarts niet wederkeert, maar doortochtigt de aarde, en maakt dat ze voortbrengt en uitspruikt, en zaad geeft den zaai en brood den eter, alzoo zal mijn Woord, dat uit mijn mond uitgaat, zal zijn.*

Dit is het wat we straks noemden, dat er in den winter een *formatie*, een schepping, een actie van Godswege schuilt.
De winter is er niet maar, neen, *God zelf heeft hem geformeerd.*
»Wie zal bestaan voor Gods koude?» vraagt de Psalmist, en metterdaad de koude waarmee God alle leven kan doen stuvieren is ontzettend. Aan noord- en zuidpool is die koude reeds zoo vreeslijk, dat geen menschele borst er, als het op het felst gaat, meer adem kan halen. En door neergelegde thermometers heeft men op de toppen der hoogste bergen een koude waargenomen, waarbij alle leven ophoudt.
En toch, wat is zelfs die koude nog vergeleken bij de koude die God heeft in de uiterste uiteinden zijner schepping, aan allen glans en gloed gespeeld?
Zoo is er genade in de matigheid waarmee God voor u, op deze aarde, de warmte en de koude afwisselt. De eene maal kon Hij u verzeigen, en ander maal u doen verstijven. Daarin dat Hij zijn koude u aldus getemperd toezendt, spreekt derhalve zorgende, spreekt bewaardende genade.
Maar toch zonder ernstig vermaan gaat geen winter voor ons voorbij; en altoos zijn er onder onze ouden van dagen, of onder onze zwakken van borst, licht vatbare naturen, die zelfs voor die getemperde koude niet bestaan kunnen, en voor wie die winter een bode des doods van hun God is.
»Als ze het voorjaar nog haalden, er zou nog hoope zijn; maar de winter is kwad», zoo luidt dan het moedbenemend geueigenis, en telken jare moet door de sneeuw heen in den harden grond weer graf na graf gegraven, om er de bevreemden voor Gods koude in bij te zetten.

Zoo diep in het leven ingrijpend, zet die 'koude Gods' ongemerkt heel het karakter, heel de wijze ons levens om.
»Zomers zijn we als vogelen die uitvliegen. In huis bijna niemand, alles naar buiten, om te genieten van lucht en zon. Maar in den winter trekt alles in huis samen, om de onbergsaamheid daar buiten te ontvlieden. Dat verrijkt dan het huislijk leven. Men vindt aan den huishaard die gelukkige stille wereld terug, die men in het gewoel des levens zoo veelzins verloren had.
Die stemming die naar binnen, in steef van naar buiten doet keeren, werkt dan ook door op ons persoonlijk leven.
De ernst des levens dringt zich meer aan de ziel op. Er is meer tijd voor ernstige lectuur. Rustiger, en daardoor minder oppervlakkig, worden de gesprekken. Zelfs het keizelijke leven neemt in den winter rijker verhoudingen aan. Er wordt voor zooveel het werk aan huis te doen is, meer afgedaan. En stellig mag gezegd, dat een leven met altoos zomer, ons geestelijk armer zou doen zijn, terwijl nu telkens de winter ons leven komt verdiepen.
Ook hierin nu is de winter een dienstknecht Gods, uitgaande, om zijn werk in ons te vol-einden, en welgelukzalig is het hart, het huis, het volk, waar elke komende winter dat doel bereiken mag.
Van buiten naar binnen.
En dan naarmate het kouder om ons heen wordt, ons te beter de ziel aan den ernst des levens verwarmd.

Toch zal die winste van het winterleven u niet wreed en voor het lijden van den winter ongevoeig maken.
Als de schaats onder den voet is gebonden, en dertiglijk jong en oud over den ijs-vloer glijdt, ligt er iets verwikkelds in den humor, waarmee ons menschelek hart de verschrikkingen der koude trotseert.

Maar het lijden dat de winter brengt, is daarom niet minder aangrijpend. Als het werk mindert en straks stilstaat! Als de koude ledematen om dubbel dek vragen, en, om den honger te stillen, nog de enkele deken die er was naar het pandhuis ging. Juist als het koud is, is meerder voeding eisch, en toch hoe velen zijn er niet, bij wie er juist 's winters het minste inkomst op. De weeten van den winter zijn voor den arme, die niet sparen kan, zoo schreiend hard.
»Wie zal bestaan voor Gods koude?» vraagt de Psalmist, en ge moogt danken, als God u een goed huis en een warm kleed en een koesterend deksel geeft, om tegen zijn koude te kunnen bestaan.

Maar weet ook, dat er zijn die bezwijken zullen, zoo geen mededogen te hulp schiet.
Immers ook daarom formeerd Hij den winter, opdat het lijden der verarmden het mededogen der verwarmden zou wekken, en de liefde Gods uit menschenharten koesterend uit zou stralen, om tegen zijn koude te beschutten.

Zoo zal dan naar het aan Noach, en in hem aan ons allen, bezworen Verbond, die afwisseling der seizoenen, totdat Jezus wederkomt, niet ophouden, en telkens na de hitte de koude, na den zomer de winter *»van Gods Vaderhand»* toekomen.

Niet de zomer van God, en de winter uit den Boose, maar zomer *in* winter door Hem geformeerd.

Geformeerd, om u te toonen, hoe Hij met één toverslag geheel de gedaante des aardrijks veranderen kan en met een geheel eigen schoonheid kan doen schitteren; voorspel van wat het eene zijn zal, als eens voorgoed de oude gedaante der wereld voorbijgaat, en de nieuwe aarde en nieuwe hemelen komen.

Geformeerd, om uwen leven meer in u te concentreren, in u te verdiepen en tot hooger ernst te stemmen.

Geformeerd, om u in allerlei zinbeeld de eeuwige dingen te doen verstaan.

Geformeerd om u het mededogen in de ziel te wekken en de hand mild te doen openen voor den broeder die bezwijken zal.

Maar geformeerd ook, om u een *memento mori* te zijn, d.i. om u in grootsche, magische trekken de afsterfing en wegsterving van wat eens bloeide en sierlijk was voor ogen te stellen, en het u toe te roepen, dat de winter des levens ook over u reeds kwam of straks zal komen, en dat er uit dien winterslaap geen andere leute daagt, dan in den eeuwigen morgen, immers voor wie van Christus Jezus zijn.

E Voto.

Voor de vier deelen van *E Voto* zijn twee banden beschikbaar gesteld, zoodat beide malen twee deelen in één band worden gebonden.

Deze banden kunnen niet van *linnen*, maar moeten van *sterk leder* zijn, en voorts dien stillen, deffigen vorm hebben, die bij zulk een werk past.

Zulke banden zijn gereed voor het eerste paar deelen. De banden voor de deelen III en IV zijn gereed en verzonden.

Elke band kost één gulden.

Zij, die wenschen, dat deze band hun franco worde toegezonden, hebben zich daartoe aan te melden bij de Administratie van ons blad, onder overmaking per postwissel of in postzegels van f 1, voor elken band zonder aftrek van onkosten. Op enkele aanvragen zonder betaling worden geen banden verzonden. Ook de thans reeds bestelde banden worden dus niet geleverd, tenzij men vooraf daarvoor het geld zende. Om verwarring te voorkomen, kan van dezen regel in geen geval worden afgeweken.

Met het in den band zetten der deelen belast de Administratie zich niet.

Voorts wordt herinnerd dat afzonderlijke deelen in *geen geval* geleverd kunnen worden en de prijs voor het gehele werk thans f 24 is.

De Administratie.

Amsterdam, 3 Jan. 1896.

Oorzaak van dank.

Telkens hoort men een vermaan uitgaan, om toch het gebod te vermenigvuldigen, maar dat de heilige apostel ons op de vermenigvuldige *dankzegging*, als Gods niet minder welbehagiglijk, even dikwijls aandringt, wordt vergeten.

En toch in de stemming des gemoeds, die tot *danken* uitdrijft, ligt zoo iets schoons. Wie *dankt* eischt niet, maar voelt zich klein, en toont de gave der waardeering te bezitten.

Wie nog alleen *biidt*, en tot het *danken* nog niet gekomen is, is zoo licht geneigd tot ontevredenheid. Zijn geest is onrustig in hem. In alles ziet hij het gebrek, het verkeerde, de schaduwzijde, terwijl de lieflijke tinten der lichtzijde geen vat hebben op het oog zijner ziel.

Het pessimisme is een plage onzer eeuw, en wij, Christenen, moeten juist door het gestadig *danken* voor wat we ontvangen en bezitten, die plage van ons bannen.

Het pessimisme verteert het hart, miskennt de goedertierenheden des Heeren, en ont-rooft ons de vreugde van het kindschap Gods.

Wie weet te waardeeren wat hij heeft, kan met weinig zoo gelukkig zijn, terwijl gemis aan de gave der waardeering u te midden van overvloed en weelde zoo arm voor uw eigen bezef kan maken.

Toch valt niet te ontkennen, dat iets van dat pessimisme het jongst verlopen jaar ook onder ons, Gereformeerden, insloep.

We vergaten zoo dikwijls, hoe goed onze God voor ons is.

Slaat ge toch den toestand gade, waarin de Gereformeerde kerken in het buitenland verkeeren, dan ontdekt ge alierwegen een zoo veelzins jammerlijken toestand, dat ge met geen enkele van haar zoudt willen ruilen.

Komen er broeders uit de buitenlandsche kerken u bezoeken, dan vinden ze geen woorden genoeg, om uw geluk te prijzen, zoo zeldzaam schoon als de staat onzer Gereformeerde kerken in deze landen is.

We zijn vrij van alle Overheidsbanden. Onverhinderd kunnen we Gods Woord prediken en alle heilige oefeningen gebruiken. De overvaardigheid, om zelve alle lasten te dragen, is voor een volk dat dusver steeds op de Overheid gesteund had, bewonderingswaardig.

Het Gereformeerde is bij ons niet maar een naam, maar in volen letterlijken zin bedoeld. Handhaving der Gereformeerde belijdenis is de eenparig beleden wil van allen die op onze kerken invloed oefenen.

Ons kerkrecht loopt zeer zuiver als in oude dagen. Onze scholen bloeien. Zelfs bezitten we een Universiteit op Gereformeerden grondslag.

En wat niet het minst zegt, we teren niet op wat ons, eenigzins verschimmeld, door het jongste voorgeslacht is overgeleverd, maar zijn zelve weer tot de bronnen gegaan, hebben zelve het historische opgeslagen, hebben weer gemeenschap gekregen met het Gereformeerde leven in den bloeitijd onzer vaderen, en vorderen gaandeweg met ons pogen, om de eischen van ons beginsel voor het leven, alrijd te verstaan.

En nu staan daar zeer zeker klachten tegenover, klachten die wij allerminst onderdrukken willen.
Het is zoo, dat ook wij lijden onder de getemperde werking des Geestes, waarover in alle kerken klachte valt. Ongetwijfeld werken in vele onzer kerken allerlei ziekteverschijnselen na, die schade aanrichten. De zeer vrij, maar juist daardoor zeer moeilijke praktijk van het Gereformeerde kerkrecht, leidt vaak tot verwikkelingen, die niet zoo aanstands te ontwarren zijn. Enkele broeders scheiden zich af. En ook zijn er hier en daar zekere leersverschillen gerezen.

Dit alles geven we volmondig toe.
Maar als ge nu een kenner van het verleden zijt, zeg ons dan, of u één tijdperk uit het leven der Christelijke kerk bekend is, waarin de protocollen van de kerkeraden en de annalen der historie u niet dezelfde klachte, soms nog veel erger te lezen gaven.

En kunt ge dat *niet*, en moet ge dus toestemmen, dat ons hierin een gemeen lijden met onze vaderen overkomt, zoudt gij daaraan dan een vrijbrief mogen ontlenen, om den dank op uw lippen te laten verstonnen voor het vele goede, waarmee de Heere onze God ons beweldadigde en begenadigd heeft?

Zou dit voor uw hart, zou het voor de stemming van uw gemoed pleiten?

Ja vrees ge niet, dat ge juist door die ontvreden en klagende stemming van uw gemoed, het kwaad nog vergeren zoudt? Bij ons althans staat vast, dat, mits de beginselen ongeschonden blijven, dat gestadig *klagen*, en zoo schier nimmer *danken*, niet uit den Geest des Heeren is, tot klein-achting van Gods gaven verleidt, en zoo lijnrecht indruischt tegen wat de Psalmist ons toeroept: *Vergeet nooit één van zijn weldadigheden, vergeet ze niet, het is God die ze u bewees.*

En kerstaat zonder vlek of rimpel is op aarde nu eenmaal ondenkbaar.

Daar staat ons aler zonde aan in den weg.

Hoe blank ook de sneeuw van boven nederdaalt, ze kan deze zondige aarde niet aanraken, of ze wordt reeds daardoor bezoedeld.

En daarom doet ook ons blad aan dat pessimisme der ondenkbaren niet mede. God de Heere zoo rechtvaardig zijn, als Hij, om onzen ondanak ons af te leeren, ons wat Hij ons schonk, weer ontnam.

Philosophie.

Voor eenigen tijd gaf het *Geref. Volksblad* een beschouwing over de *Philosophie* ten beste, die onzerzijds nog steeds op een antwoord wacht.

De redactie kwam in goed Gereformeerden zin uit den hoek, te keer gaande de steeds door onze vaderen bestreden meening alsof de *Philosophie* als zoodanig uit den boose ware.

Met breede flinke citaten uit Calvijn, waaraan de geachte schrijver zijn onvoorwaardelijke adhesie gaf, werd zelfs uit de oude heidensche *Philosophie* aangetoond, hoeveel kostelijk er ons in geboden was.

Alleen maar... aan Kant toegekomen, sloeg der redactie de schrik om het lijf.

Sinds Kant was alles op wijsgeerig gebied op hol gegaan.

Tegen de *Philosophie* na Kant moesten we ons deswege onvoorwaardelijk te weer stellen, en deze plicht drong den geachten schrijver o. m. aan met een beroep op hetgeen Dr. Kuyper zelf over het *pantheïstisch* karakter der nieuwe *Philosophie* leeraarde in de *Verklaaring der grenzen*.

Mogen we hierop kortelijk antwoorden, en wel met te wijzen op twee *distincties*, waarvan de eene onhoudbaar, en de andere over het hoofd gezien is?

De eerste *distinctie* is de tegenstelling door den geachten schrijver gemaakt tusschen de oude en de nieuwe *Philosophie*.

Wel toch erkennen ook wij gulweg, dat er tusschen beide *Philosophieën* allerlei onderscheid bestaat, maar wat we ontkennen is, dat ze *princiepelijk* verschillen.

Volstrekt niet nu eerst is de pantheïstische *Philosophie* opgekomen, maar ze bestond alrijds evenzoo.

Het uitgangspunt der nieuwe *Philosophie* is geen ander dan dat der oude was.

Dezelfde schakeeringen die zich toen voordeden, doen zich ook nu voor.

De nieuwe *Philosophie* spreekt in anderen vorm, in den vorm van ons negentiende-eeuwsch bewustzijn, in plaats van in den vorm van het bewustzijn der ouden, maar

in den grond der zaak vloeden ze beide uit dezelfde bron, en leiden ze beide tot dezelfde resultaten.

Laat ons er slechts op wijzen mogen, dat de filosofen zelve tegenwoordig weer op het verleden teruggaan. Met Trendelenberg is toch een richting aan het woord gekomen, die opzettelijk over Kant, weer op Aristoteles terug wil. Ook Carl Heyder, van Erlangen, A. L. Kym, van Zurich, en de bekende Fr. Ueberweg sloten zich, geheel of ten deele, hierbij aan.

De tegenstelling, alsof de oude *Philosophie* ons in het gevele zou liggen, en alsof eerst met Kant het eigenlijke kwaad was opgekomen, is dan ook geen oogenblik houdbaar. Veel eer kan men zeggen, dat eerst, na Kant, in Schelling de groote wijsgeer is opgestaan, die er zich meer dan een der oudere filosofen op heeft toegelegd, om de beginselen van de *Philosophie* met de beginselen onzer Christelijke belijdenis kwansuis in overeenstemming te brengen.

Zelfs de leer der heilige Drievuldigheid kwam weer in eere.

Zoo gesteld gaat deze eerste *distinctie* dus volstrekt *niet* door.

Verzuidt is daarentegen het maken van een geheel andere *distinctie*, die hier juist het geschil beheerscht.

Er moet namelijk onderscheiden worden tusschen de *Philosophie*, die *formeel* het denken in den denker onderzoekt, en die andere, die *materieel* den inhoud der gedachte poogt in systeem te brengen.

Even gevaarlijk en bedenkelijk nu als de *materieel* *Philosophie* op den wortel des ongelooft is, even leerzaam en ook voor ons uiterst belangrijk is die *formeel* wijsbegeerte.

Logica, Dialectiek en Grammatica zijn nooit uit het Woord onderwezen, maar altoos uit den denkenden mensch door den denkenden mensch.

Van die formeel wijsbegeerte nu was oudtijds Aristoteles de groote leermeester, en onze vaderen hebben steeds dankbaar de gave aanvaard, die ons, als denkende Christenen, voor ons denken in Aristoteles gegeven was.

Juist zoo nu als Aristoteles in de oude *Philosophie* de leermeester van het formeel denken was, zoo is ook Kant in onze eeuw op dat gebied een man van geheel éénige betekenis geweest.

Niet in dien zin, alsof we ons bij elk van zijn resultaten op het gebied van het formeel denken hadden neer te leggen. In dat opzicht haalt hij niet bij Aristoteles.

Maar Kant is nog dieper in deze stof doorgedrongen, heeft nog gewichtiger vraagstukken aan de orde gesteld, en daardoor een inzicht ontsloten in een wereld, die, tot op hem toe, meer gegist dan klaarkijk gekend werd.

Uit dien hoofde heeft *elk* denker en *elk* wetenschappelijk man, na Kant, met Kant te rekenen.

Niet om zijn *materieel* *Philosophie* over te nemen, en zelfs niet om zijn formeel resultaten eenvoudig na te praten, maar wel, omdat geen man van wetenschap thans meer de vraagstukken ignoreeren kan of mag, die Kant gesteld heeft.

Dere verplichting rust ook op den Gereformeerden theoloog.

Rust met name op een iegelijk, die een Gereformeerde Dogmatiek of Theologische Encyclopaedie schrijft.

Ook de schrijver der ten vorigen jare verschenen *Encyclopaedie* zou uit dien hoofde zijn plicht verzaakt, en knutselwerk in steden van wetenschappelijke arbeid geleverd hebben, indien hij gedaan had, alsof Kant er niet geweest ware.

Voor het overige behoeft in dit weekblad de schrijver dezer Encyclopaedie niet verdedigd te worden tegen de aanklacht, alsof hij materieel een andere dan de *Christelijke* wijsbegeerte verdedigd had, noch ook tegen het verwijt, alsof hij de Theologie in staat van *afhaankelijkheid* tegenover de pantheïstische *Philosophie* geplaatst had.

De weerlegging van al zulke vermoedens is in de Encyclopaedie zelve breedvoerig gegeven.

En in elk geval hoort zulk een wetenschappelijk betoog in een populair weekblad niet thuis.

Baken op de kust.

We achten het oogenblik gekomen, om de Stellingen, die de Senaat der Vrije Universiteit onlangs bij afzonderlijke *Publicatie* bekend maakte, ook onder de oogen onzer lezers te brengen.

De hangende geschillen hebben zich nu ver genoeg ontwikkeld, om het voor de kenners duidelijk te maken, dat de strijd, die in den boezem der Vrije Universiteit uitbrak, wel metterdaad over haar *levensbeginsel* liep.

Dat dit nog niet voetstoots door allen wordt toegegeven, is waar. Edoch, is het zoo onnatuurlijk, dat meer dan één den moed mist, om ongelijk te bekennen, na zich eerst in tegenovergestelden zin te hebben uitgelaten?

En ook, zou men niet vreemdeling in ons Nederlandsch Jeruzalem moeten zijn, indien men ontdekte, dat zulke quaestien zich bij ons steeds vermengen met persoonlijke sympathieën en antipathieën, en langen tijd schier uitsluitend daarnaar beoordeeld worden?

Toch is de kruitdamp nu reeds genoeg opgetrokken, om met zekerheid te kunnen voorspellen, dat, als na eenige jaren de Historie haar oordeel zal vellen, dit oordeel geen ander zal kunnen zijn, dan dat metterdaad Art. 2 der Statuten thans niet ernst en veerkracht moest gehandhaafd worden, of dat het voorgoed krachteloos zou zijn gemaakt, en dat de Vrije Universiteit hiermee weg zou zijn geweest.

Niet dan toch bloeit die Universiteit, als ze, met prijzgeving van haar beginsel, het

gefel van haar hooggeleerden en van haar studenten verdubbelt, maar als ze blijkt te innerlijke veerkracht te bezitten, om onder de pijnlijkste omstandigheden, zij het ook met verlies van hooggeleerden en studenten en geldmiddelen, haar *beginsel ongeschonden te bewaren*.

De sierlijkste boom gaat dood, als de wortel verkankert, ook al staat zijn kroon op het oogenblik nog wijd vertakt. En daarentegen, zoolang de wortel maar gezond blijft, kan de afgehouden tronc nog uitloopen, ook al moest desnoods heel de stam worden afgekap.

En die wortel nu is voor de Vrije Universiteit het *beginsel*, dat ze in Art. 2 van haar Statuten belijdt.

Dat artikel 2 is, gelijk onze vaderen zegden, het *articulus stantis aut cadentis Universitatis*, d. w. z. het artikel waarmee de Universiteit staat of valt.

Bij de stichting dezer Universiteit is nu van min welwillende zijde herhaaldelijk geprofeteerd, dat, als het er op aankwam, de Vrije Universiteit *niet* in staat zou zijn, haar beginsel te handhaven.

Ons scheen destijds toe, dat dit *wel* kon, ook al hadden we toentertijd nog geen flauw voorgevoel van de pijnlijke offers waarop dit kon te staan komen.

Want, ja, er moest met aangrijpenden ernst gehandeld worden, of het doel ware gemist geworden.

De verleiding, om in het hachlijk oogenblik toe te geven, was zoo onbeschrijflijk groot; niet het minst doordien zij, die hadden moeten steunen, en er toe geroepen waren, in stede van dien steun te bieden, het doorzetten van den strijd veelzins bemoeilijkten.

Maar de zaak is thans gewonnen, en hierin ligt voor de toekomst de beslissing.

Het is nu gebleken, dat de Vrije Universiteit tot geen prijs te bewegen was, haar beginsel los te laten, en dat ze liever het liefste prijs gaf, dan zich te bezondigen aan ontouw.

Haar vaandel is *niet* verbleekt, maar mag zich nog met heldere banen ontplooien. Juist daarom echter is het wenschelijk, dat zij die in de Vrije Universiteit een gave Gods aan ons volk zagen, dan nu ook dieper doordringen in wat aanhangig was, en zich er, niet toenemende helderheid, reken-schap van geven, op hoe ernstige wijze het beginsel bedreigd was.

Daar toe nu heeft men in de eerste plaats kennis te nemen van de hieronder staande *Stellingen*.

Bij de lezing hiervan houde men intuschen wel in het oog, dat deze *Stellingen* in het minst niet ontworpen zijn, om zekere tegenstelling te zoeken.

Integendeel, bij de ontwerping van deze *Stellingen* zweefde geen der opstellers een ander doel voor ogen, dan dat het ten slotte gelukken mocht ook de dissidentende hooggeleerden er voor te vinden.

Men kon zich nog niet voorstellen, dat ze er *niet* voor zouden te winnen zijn.

Eerst later, toen ze aan de orde kwamen, deed men de pijnlijke ervaring op, dat zelfs deze *Stellingen*, die toch zoo zuiver en recht liepen, in hoofdzaken en bijzaken, verworpen werden.

Doch hiermede was de zaak dan ook beslist.

De Universiteit mocht zich van dat oogenblik af niet langer vleien met een hoop, die een *schuldige* illusie zoo zijn geworden.

Langer te aarzelen ware *plichtverzaking* geweest.

Ter toelichting voorschands slechts dit.

De *Stellingen*, gelijk ze hier volgen, zijn ontworpen door een Commissie van drie leden. Ze zijn daarna door den Senaat in handen van de gezamenlijke Professoren gesteld, en door deze op enkele punten, wat de redactie aangaf, gewijzigd, en met algemeene stemmen op twee na aangenomen. En daarop zijn ze door den Senaat als zoodanig overgenomen, en in dezen laatste vorm gepubliceerd.

Het begin dat er boven staat, is de inleiding, waarmee ze als rapport bij den Senaat inkwamen, en die we volledigheidshalve staan laten.

Het geheel nu luidt aldus:

De inleiding waarmee deze stellingen bij den Senaat werden ingediend, was van dezen inhoud: »De ondergetekenden ontvingen in opdracht, een schema in gereedheid te brengen, dat als leidraad zou kunnen dienen voor de bespreking van de betekenissen, die in artikel 2 van de Statuten der *Vereeniging voor Hoger Onderwijs op Gereformeerden grondslag* voor ons H. ofg. Onderwijs in het gemeen, en voor de afzonderlijke vakken in het bijzonder, zij toe te kennen aan de in dit artikel voorkomende uitdrukking: *de Gereformeerde beginselen*. Daar echter de uitgebreidheid van dit onderwerp h. i. u. spijtig noodzakelijk maakte, achten zij zich v. or. ditmaal te moeten bepalen tot het ontwerpen van een schema voor de methodologie van deze beginselen. En dat wel een schema voor zoodanige bespreking, dat voortaan zou aangesneden worden de noch universitaire, noch wetenschappelijk te rechtvaardigen toestand, dat elk hooggeleerd zich, geleerd, een denkbeeld van deze beginselen vormde; en daarentegen de eenig gewettigde toestand voorbereid, waarin de gezamenlijke hooggeleerden, op grond van gemeenschappelijk onderzoek, althans van *eenzelfde grondoverzending* over de betekenis der Gereformeerde beginselen, bij hun onderwijs zouden uitgaan.

»Zij hebben de eer, als vrucht van hun commissarische bespreking, hierbij aan den Senaat dit Schema in de volgende reeks stellingen aan te bieden».

I.

Onder *Gereformeerde beginselen* is in Art. 2 der Statuten te verstaan: *de beginselen van het Calvinisme*.

Al wordt toch niet ontkend, dat de naam van »Gereformerd» ook wel gebezigd is ter aanduiding van het Zwijnglanisme, en op Duitschen boden een ten deele Melanchthoniaansche strooming dekte, ja, zelfs hier te lande met sekere voorliefde door de Arminianen werd aangegeven, historisch staat niettemin vast, dat het Calvinisme op Gereformeerde terrein de meest *princiepale* uiting van het Gereformeerde leven ver-

toont, kere e wordten. Art. 2. Gerefot ren va kerken slechts andere
Aang formeer ken we onderu beginsel welke liggen, zijn de
Natu denken, dingen, buiten ken, eerst m vorm d voudige een gen organie erkend scheiden afgeleide
»Gere verstaan hierbij al nistische schied, gemeens blijven; meerde gangspu menscheel kringen
Overm vinitisch maar op is opgesl ja, orgat leven, da tegenover in verba worden e tevens bi voor de oordeel e leven.
De Ge de wijze z in word staan het, niet na he ken. Meer Calvinism gekant. de actie i den hoog Calvinism deze actie gaat bove geleid doo persoonlij ren doorg nicht in van dvan den h den den
Uit die zoek naar afgeelooper maar is en in juis denken, o ben, waag voortle schijnst h levensuitin
Hieruit kennis der ook te rek lijke en la selen van tevens dat ken aanvu alleen te v deering va selen, waai Calvinistia dig, op hui schappelijk heeft, en si verloop, en
Bleek dat selen geen dachten di len zich h gen, en a herleiden v slechts van geen geval beginselen i Ten eind hooger on formeerde b ondersteld, schijnzelen s onderscheid herleiden zij ling samen
Doel der beginselen i waartoe de Calvinisme van deze g beginselen, eer de wott selen in org
Onder av ling zijn te in engeren standten; en over eigen Calvinistich
Overmits de eigenaar leven in die ingang vond zelve, levert aardige gest niet in veran in de Geref
Bij het op maeride bega schijnzelen, scheidende lu is niet aan toe te kenne Bij het af is rekening